

Inhoud

Inleiding	II
Over de auteurs	15
Deel 1 Duurzaamheid in het algemeen	21
1 Beleggen in de toekomst	23
1.1 Inleiding	23
1.2 Duurzaam ondernemen	24
1.3 Duurzaam beleggen	25
1.4 Gezamenlijke verantwoordelijkheid	26
1.5 Kredietcrisis	28
2 Investeerders op de energieladder?	31
2.1 Inleiding	31
2.2 Transitieproces	33
2.3 Complex	33
2.4 Transitie en de rol van de overheid	35
2.5 Groei en kwaliteit van de vraag	37
2.6 Reserves	39
2.7 Afweging	41
2.8 Koolstofzeepbel?	42
2.9 Harde werkelijkheid	47
2.10 Conclusie	48
3 Een nieuwe duurzame economie is circulair	51
3.1 Inleiding	51
3.2 Wereldwijde uitdagingen die Nederland gaan raken	51
3.3 Wat is de Circulaire Economie?	52
3.4 Circulaire economie als kans en exportproduct voor Nederland	54
3.5 Systeemverandering met winnaars en verliezers	54
3.6 ‘ <i>The Power of One</i> ’ en de overheid als mede facilitator voor cultuurveranderingen?	56
3.7 ‘We kijken met een oude bril naar nieuwe initiatieven’	57
3.8 Maak werk van en voor de leiders van morgen	57
3.9 Het wordt steeds leuker om voor de overheid te werken	58
3.10 Bedrijven als leider van hun eigen toekomst	59

3.11	Een nieuwe bril voor de financiële wereld?	60
3.12	Een maatschappelijke rol voor pensioenfondsen?	61
3.13	<i>Scale up!</i>	61
3.14	Toegang tot financiering als vaak aangehaald knelpunt	61
3.15	Wat maakt een circulair project anders?	63
3.16	Voorbeelden van nieuwe financieringsvormen	63
	3.16.1 <i>Kredietunie: kredieten van, voor en door ondernemers</i>	63
	3.16.2 <i>Crowdfunding</i>	64
3.17	Hoe kunnen financiële instellingen circulariteit bevorderen?	65
3.18	Circulaire economie in het dna van de financiële instelling	66
3.19	Terug naar de basis: geld als ruilmiddel van de productieve economie?	67
	Deel 2 Duurzaamheid en institutionele beleggers	69
4	Duurzaam beleggingsbeleid	71
	4.1 Inleiding	71
	4.2 Economie als wetenschap	72
	4.3 Economie en moraal: de Gulden Regel	73
	4.4 Duurzaam beleggen en de Gulden Regel	75
	4.5 Beleggingsovertuigingen	76
	4.6 Formuleren van duurzaam beleggingsbeleid	77
	4.7 ESG-beleggingen en beleggingsrendementen	80
	4.8 Samenvatting	81
5	Scherpere focus op bestuurskwaliteit loont	83
	5.1 Inleiding: hoe word ik een duurzame belegger – en waarom?	83
	5.2 <i>Engagement</i> : een constructieve manier om het gedrag van ondernemingen te beïnvloeden	85
	5.3 Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen	90
	5.4 ESG-integratie in aandelen en vastrentende beleggingen	92
	5.5 Onderzoek: wat levert betere <i>corporate governance</i> beleggers op?	96
	5.6 Conclusie	98
6	Duurzame beleggingen in de praktijk van MN	101
	6.1 Inleiding	101
	6.2 Maatschappelijke verantwoordelijkheid	101
	6.3 Van beleid naar praktijk	103
	6.4 Toekomstvisie	104
	6.5 Onroerend goed en de mode-industrie	105
	6.5.1 <i>Verduurzaming van Nederlands onroerend goed</i>	105
	6.5.2 <i>Waarom beleggen pensioenfondsen in onroerend goed?</i>	105
	6.5.3 <i>Nederlands onroerend goed</i>	106
	6.5.4 <i>Vastgoed zorgt voor 30% van de CO₂-uitstoot</i>	107

6.5.5	Wetgever stelt minimumeisen en stimuleert	107
6.5.6	Ontwikkelingen op het gebied van energiezuinigheid	110
6.6	Arbeidsomstandigheden in de mode- en textielindustrie	112
6.6.1	MN zet in op de dialoog	112
6.6.2	Intrinsieke motivatie en 'materialiteit'	113
6.6.3	Transparantie en samenwerking	117
6.6.4	Belang van een multi-stakeholderaanpak	118
6.7	Samenwerking is cruciaal	120
7	LNG: een investering in Liquid of Liquiditeit?	121
7.1	Inleiding	121
7.2	Wat is LNG?	122
7.3	Wereld LNG-markt	123
7.3.1	Algemeen	123
7.3.2	LNG-producenten en -exporteurs	123
7.3.3	LNG-importeurs	124
7.3.3.1	Verre Oosten en Oceanië	124
7.3.3.2	VS en Latijns-Amerika	124
7.3.3.3	Europa	125
7.4	(Eind)gebruikers van LNG	125
7.4.1	Elektriciteitsopwekking	125
7.4.2	Energie-intensieve industrie	126
7.4.3	Energiezekerheid (overheid)	126
7.4.4	LNG als motorbrandstof	126
7.4.5	Kleinschalig LNG	127
7.5	LNG Mainstream-markt	127
7.5.1	Langetermijncontracten	127
7.5.2	Kortetermijncontracten	128
7.5.3	Spothandel	128
7.6	LNG-prijsvorming en markt	129
7.6.1	Wereldprijs	129
7.6.2	Verre Oosten- en Oceaniëprijs	129
7.6.3	VS- en Latijns-Amerikaprijs	129
7.6.4	Europaprijs	130
7.7	LNG-infrastructuur	130
7.7.1	Productieplaatsen	130
7.7.2	Scheepvaart en transport	130
7.7.3	Ontvangst- en hub-terminals	131
7.7.4	LNG-downstreammarkt	131
7.7.5	Kleinschalige LNG-terminals	132
7.7.6	Kleinschalige LNG-schepen	132
7.7.7	Kustvaart	132
7.7.8	Ponten	132
7.7.9	Havenservicevaartuigen	133
7.7.10	Binnenvaartschepen	133

7.7.11	<i>Brandstofstations</i>	133
7.7.12	<i>Bunkerstations</i>	133
7.7.13	<i>Regionale LNG-distributiecentra</i>	133
7.7.14	<i>Vrachtwagentransport voor de lange afstand</i>	134
7.7.15	<i>Zwaar en gespecialiseerd transport</i>	134
7.7.16	<i>Stadsdienstverlening</i>	134
7.7.17	<i>Zelfstandige gasnetwerken</i>	134
7.8	Belangrijkste risico's	135
7.8.1	<i>Upstream</i>	135
7.8.2	<i>Downstream</i>	135
7.8.3	<i>Investeringsrisico's downstream</i>	135
7.8.4	<i>Verhandelbaarheid</i>	136
7.8.5	<i>Valuta- en grondstoffenrisico</i>	137
7.8.6	<i>Commercieel</i>	137
7.8.7	<i>Technisch en operationeel</i>	137
7.8.8	<i>Veiligheid</i>	137
7.8.9	<i>Fiscaal</i>	138
7.8.10	<i>Toezicht en overheid</i>	138
7.9	Risicobeperkende aspecten	138
7.9.1	<i>Tolling</i>	138
7.9.2	<i>Contractoewijzing</i>	138
7.9.3	<i>Verzekering</i>	139
7.10	Kasstromen en rendement	139
7.11	Conclusie	139
8	De controle op duurzaam beleggingsbeleid. Monitoring van ESG-factoren	141
8.1	<i>Inleiding</i>	141
8.2	<i>Ontwikkelen van een ESG-monitoringkader</i>	142
8.3	<i>ESG-factoren monitoren in de praktijk</i>	145
8.4	<i>Evalueren van beleid en beleggingen</i>	148
8.5	<i>Conclusies</i>	149
9	Verantwoording over duurzaam beleggen	151
9.1	<i>Inleiding</i>	151
9.2	<i>Wettelijke verslaggevingseisen en initiatieven</i>	152
9.2.1	<i>Een kleine geschiedenis van duurzaamheidsverslaggeving</i>	155
9.2.2	<i>Enkele theoretische uitgangspunten</i>	157
9.3	<i>Duurzaamheidsverslaggeving in de praktijk</i>	158
9.3.1	<i>Wijze van verantwoording en instrumentarium</i>	159
9.3.2	<i>Inhoud van het Verslag Verantwoord Beleggen</i>	161
9.3.3	<i>Duiding van de resultaten</i>	165
9.4	<i>Verantwoord beleggen en vermogensbeheerkosten</i>	167
9.5	<i>'Integrated thinking' bij pensioenfondsen</i>	168
9.6	<i>Ter afsluiting</i>	171

Deel 3 Voorbeelden van duurzaamheid bij ondernemingen. Bedrijfsstrategie en talentmanagement	175
10 Duurzame ambities van een wereldspeler in chemie	177
10.1 Inleiding	177
10.2 Dow Benelux: chemie op wereldschaal	178
10.3 Duurzame evolutie in de chemie	179
10.4 Ambitieuze doelstellingen voor resultaat	180
10.5 Bijdrage aan duurzaam energiegebruik	181
10.6 Innovaties in industrieel waterverbruik	183
10.7 Op weg naar 2025	184
11 Duurzame als onderdeel van de bedrijfsstrategie bij Novozymes	187
11.1 Inleiding	187
11.2 De bedrijfsactiviteiten van Novozymes	188
11.3 Toekomst en aandachtsgebieden van Novozymes voor de lange termijn	189
11.4 Vier aandachtsgebieden	190
11.5 Langetermijndoelen	191
11.6 Bedrijfsactiviteiten duurzaam benaderen	192
12 Duurzame groei in de haven van Rotterdam	197
12.1 Inleiding	197
12.2 De haven van Rotterdam: 150 jaar groei	198
12.3 Economische groei en duurzaamheid	201
12.4 Energie-efficiëntie	203
12.5 Duurzame energie	207
12.6 CO ₂ -afvang en -opslag	210
12.7 Tot slot	212
13 Duurzaam (samen)werken	215
13.1 Inleiding	215
13.2 Samenwerken	216
13.3 Hoe creëren we een duurzame samenwerking?	217
13.4 Hoe sturen we op waarden en waarde?	218
13.5 Hoe hangen waarden, motivatie, vertrouwen en innovatief vermogen samen?	219
13.6 Wat is het belang van flexibiliteit voor duurzaam samenwerken?	221
13.7 Waarom is vitaliteit voor duurzaam samenwerken belangrijk?	221
13.8 Concrete tips voor een duurzame samenwerking	223
Register	225

